

VERBA THEOLOGICA

FACULTATIS THEOLOGICAE
UNIVERSITATIS CATHOLICAE

Konfesionalizácia cirkevného života Jágerskej diecézy

J. Brincko, A. Forgó, M. Glejtek, L. Hromják,
A. Š. Kuruc, A. I. Petreje, L. T. Pietras,
M. Snaková, P. Šoltés, T. Végseő, P. Zubko

Cassoviae / Košice

VT 17 / ročník VIII (2009), číslo 2

VERBA THEOLOGICA

Vedecký recenzovaný časopis Teologickej fakulty v Košiciach
Katolíckej univerzity v Ružomberku (založený v roku 2002)

Predchádzajúce čísla:

Nr. 15 – Potridentská teologická starostlivosť o veriacich

Nr. 16 – Literatúra – mýtus a legenda

Aktuálne číslo:

Nr. 17 – Konfesionalizácia cirkevného života Jágerskej diecézy

Pripravované číslo:

Nr. 18 – Európa

Podnety: Antické korene Európy (filozofia). Kresťanské korene Európy. Židovské korene Európy. Význam benediktínov pre Európu. Encykliky o Cyrilovi a Metodovi a ich podiel na formovaní Európy. Patróni a spolupatróni Európy. Robert Schumann. Európske spoločenstvá. Podiel Jána Pavla II. na páde komunizmu. Problematika zmienky o Bohu v európskej ústave. Prečo Európa odmieta Boha? – Redakčná uzávierka príspevkov: 30. januára 2010.

Každý príspevok v tomto čísle bol recenzovaný najmenej dvoma recenzentmi.

Toto číslo časopisu *Verba theologica* vychádza ako tlačný výstup z projektu VEGA č. 1/4748/07 *Potridentská teologická starostlivosť Katolíckej cirkvi o veriacich v Above, Šariši a Zemplíne.*

Redakčná rada

Hlavný redaktor: doc. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD. (zubko@ktfke.sk)

Zástupca hlavného redaktora: ICDr. Miloš Pekarčík, PhD.

Redaktori: Mons. prof. PaeDr. ThDr. Pavol Dráb, PhD. (drab@ktfke.sk)

Mons. prof. PaedDr. ICDr. ThDr. Anton Fabian, CSc. (fabian@ktfke.sk)

ThLic. Peter Juhás (juhaspeter@hotmail.com)

Mons. prof. PhDr. PaedDr. ThDr. Jozef Jurko, PhD. (jurko@ktfke.sk)

doc. ThDr. Jozef Leščinský, PhD.

doc. ICDr. ThDr. Štefan Mordel, PhD. (mordel@pobox.sk)

PhDr. Ján Pramuka (joannes@spiskap.sk)

J. E. Mons. prof. PhDr. ThDr. Stanislav Stolárik, PhD. (stolarik@ktfke.sk)

prof. ThDr. ThBiblLic. Anton Tyrol, PhD. (svit@kbd.sk)

Vychádza dvakrát ročne (raz za semester). **Vydáva:** Seminár sv. Karola Boromejského pre Teologickú fakultu v Košiciach Katolíckej univerzity v Ružomberku

Adresa redakcie: *Verba theologica*, TF KU, Hlavná 91, SK - 041 21 Košice 1

tel.: +421556836111, fax: +421556227134; e-mail: verba@ktfke.sk

Technické spracovanie a sadzba: Peter Zubko

Tlač: Seminár sv. Karola Boromejského v Košiciach

S cirkevným schválením ABÚ Košice č. 205/04 zo 17.03.2004.

Registrácia MK SR č. 2892/2002 z 13.11.2002

ISSN 1336-1635

CONTENS

The theme of the periodical: *Confessionalism of church life in Eger diocese*

Introduction / Peter Zubko.....	(3)
The course of genesis of the decrees and canons of the Council of Trent / Štefan Angelus Kuruc	(5)
Catholic reform, recatholisation and anti-reformation on the Jager (Eger) diocesan territory / Ľuboslav Hromják.....	(12)
Activities of the Paszto abbey on the territory of Eger diocese and Joseph II / András Forgó	(23)
Signification of the order Saint Francis for re-Catholicization of the Saris territory in the 17th century and first decades of the 18th century / Martina Snaková.....	(28)
Conversions to the Catholic Church in The Birth of Virgin Mary parish in Vranov nad Topľov in the 18th century / Leander Tadeusz Pietras	(39)
Missionaries of Pauline Fathers and the greek catholic people in the 17th century in Hungary (1642-1682) / Tamás Végseő	(45)
Two letters of Bishop Karol Eszterhazy as a testimony of shepherd's interest in peace and unity of Catholics in Eger diocese / Leander Tadeusz Pietras.....	(53)
Acceptance of Zamosc synod by the Greek Catholics in the northeastern part of Hungary (1726 – 1727) / Peter Zubko	(59)
Legally and economical aspects of Roman and Greek Catholics relations among clergy of Eastern and Western rites on the territory of Zemplin and Saris in the 18th century / Peter Šoltés	(74)
Fragment from the History of the Greek Catholic educational system at Scepusia in 18 th century / Juraj Brincko	(83)
Typology and iconography of archbishops' seals in the Esztergom archdiocese in 16-18th centuries (problems probe) / Miroslav Glejtek	(87)
Necrology of Nitra diocese (1438) 1555-1871 / Albert Ivan Petreje	(96)

Typológia a ikonografia arcibiskupských pečatí v Ostrihomskej arcidiecéze v 16. – 18. storočí (Sonda do problematiky)

Miroslav GLEJTEK

Typology and iconography of archbishops' seals in the Esztergom archdiocese in 16-18th centuries (problems probe)

The seals of Ostrihom bishops belong to those that are iconographical attractive artifacts not only for Sphragistics but also for Christian iconography as well as for the History of Art. The theme is very complex and at present it is not possible to get engaged in the whole specified problem. The author decided to point out some interesting details about this topic. The contribution pays attention exclusively to the seals of those prelates who are known by their archbishop's seals.

Keywords: *sphragistics, Ostrihom (Esztergom) archbishops*

V minulosti bola venovaná pomerne rozsiahla pozornosť najmä stredovekým pečatiam ostrihomských arcibiskupov. Nie je to prekvapujúce, keďže práve tieto pečate patria medzi ikonograficky zaujímavé artefakty, nielen pre sfragistiku, ale i kresťanskú ikonografiu či dejiny umenia. Rovnako záujem bádateľov o stredoveký materiál korešponduje s významnom pečate v stredovekej spoločnosti ako takej.¹ Otázka novovekej arcibiskupskej pečate už však stála a stojí na periférii záujmu bádateľov, tak u nás, ako i v zahraničí. Okrem niekoľkých drobnejších zmienok chýba syntetická práca, ktorá by túto vývojovú fázu pečate postihovala.²

Ani predkladaný príspevok si nerobí nárok na kompletnosť. Vzhľadom na rozsiahlosť novovekého archívneho materiálu predstavujú predložené artefakty skôr výberovú vzorku pečatí ostrihomských arcibiskupov. Keďže nateraz nie je možné vyčerpať stanovenú problematiku, rozhodol som sa poukázať na niekoľko zaujímavejších informácií, ktoré možno z materiálu, ktorý bol k dispozícii vyčítať. V príspevku je reč len o pečatiach tých prelátov, u ktorých poznáme ich arcibiskupské pečate.³ Jednotlivé údaje majú poukázať na niektoré základné informácie – tak sfragistické, ako i heraldické. Informácie, ktoré sú u jednotlivých arcibiskupov stereotypné (najmä legenda pečate) uvádzame len výberovo. To sa týka aj heraldickej zložky pečatí. U niektorých pečatí, vzhľadom na ich fyzické zachovanie, sú rozmery uvedené len orientačne, resp. nie sú uvádzané vôbec.

Prv, ako sa budeme plne venovať pečatiam ostrihomských arcibiskupov v novovekom období, je potrebné predstaviť si aspoň v skratke starší sfragisticko-heraldický vývoj pečatí cirkevných predstaviteľov v Uhorsku. Pre stredovek sú typické tzv. pontifikálne pečate arcibiskupov

¹ Bližšie pozri: Krejčík, T. *Pečeť v kultúre stredoveku*. Ostrava 1998, s. 228–242. Krejčík, T. Ikonografie církevních pečetí v českém státě ve 13. – 15. století. In Krafl, P. (ed.). *Sacri canones servandi sunt: Ius canonicum et status ecclesiae saeculis XIII – XV*. Praha 2008, s. 525–530. Rábik, V. Pečate nitrianskych biskupov do konca 14. storočia. In Sedlák, V. (ed.). *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*. Bratislava 1998, s. 178–189.

² Niekoľko informácií k pečatiam a erbom pečatiam novovekých uhorských prelátov uvádza napríklad: Csánki, D. Harminczhat pecsétes oklevél 1511 – böl. In *Turul*, 1887, roč. 5, č.1, s. 1–11. Végh, Gy. Egyházi méltóság jelvényei magyarországi főpapok címereiben. In *Turul*, 1936, roč. 53, č.1–2, s. 30–32.

³ Ak poznáme pečať arcibiskupa len v pozícii biskupa inej diecézy, nezaobráme sa ňou.

a biskupov. V uhorských podmienkach sa s nimi stretávame od začiatku 13. storočia.⁴ Pečatný obraz nesie postavu majiteľa pečate oblečeného v ornáte s príslušnými pontifikáliami (berla, mitra resp. pálium). Už v priebehu 13. storočia však dochádza k dôležitým zmenám v stvárnení pechatného poľa. Medzi prvými, ktorí prichádzajú s novou koncepciou ikonografie pechatného obrazu sú rímski kardináli.⁵ Typická špicato-oválna pečať bola rozdelená do niekoľkých (2 – 3) úrovní. Najvyššie sa nachádzala postava ukrižovaného Krista, resp. v Uhorsku častejšie P. Mária s Ježiškom na rukách. Stredná časť bola najrozsiahlejšia a nachádzala sa v nej postava (postavy) svätcov, resp. hagiografický výjav. V dolnej časti bol najčastejšie zobrazený majiteľ pečate v devočnej polohe. Často ho po stranách sprevádzali totožné erby.⁶ Neskôr sa erb dostáva aj do stredu dolnej časti pečate. Príkladom je pečať ostrihomskeho arcibiskupa Tomáša Bakóca (1497 – 1521).⁷

Postupne sa erby stávajú čoraz dominantnejšou súčasťou pečatí. Týka sa to tak pečatí predstaviteľov šľachty, ako i cirkevných prelátov.⁸ Koncom 14. a v 15. storočí sa erby presadzujú u cirkevných predstaviteľov, najmä v menších okrúhlych typáriach s funkciou menšej pečate. Išlo o pečate s menšou právnou silou, ako napovedá už ich názov. Typickým príkladom sú menšie pečate ostrihomskeho arcibiskupa Dioníza Sécího (1440 – 1465) a Tomáša Bakóca.⁹ Postupne však erb preniká aj do hlavnej pečate majiteľa ako jej dominantná súčasť. V Uhorsku bol pravdepodobne jedným z prvých majiteľov takejto čisto erbovej veľkej pečate jágerský biskup Urban Dóci († 1492).¹⁰ V okrúhlej pečati sa nachádza štít s rodovým erbom a nad ním mitra s jednoduchým kruhopisom: SIGILLVM URBANI EPISCOPI AGRIENSIS ETC.

Ak sa pozrieme na heraldickú zložku pečatí vysokého kléru v 15. storočí, sme svedkami dôležitých zmien, ktoré na dlhú dobu ovplyvnili podobu cirkevného erbu. Do konca 14. storočia sa v prevažnej miere stretávame s jednoduchým (arci)biskupským erbom tvoreným len štítom s rodovým erbom bez typických súčastí šľachtického erbu (prilba, prikrývadlá, koruna resp. točenica a klenot). S takouto podobou erbu sa stretávame nielen v Uhorsku, ale i v nemecky hovoriacich krajinách, Francúzsku či na Britských ostrovoch.¹¹ Od 1. polovice 15. storočia už dochá-

⁴ Najdôležitejší sumár informácií o stredovekých uhorských pontifikálnych pečatiach, spolu s ich vyobrazením, prináša katalóg: Bodor, I. (ed.). *Középkori magyarország főpapi pecsétjei a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának pecsétmásolat – gyűjteménye alapján*. Budapest 1984. Okrem toho niekoľko kvalitných reprodukcí pontifikálnych pečatí s popisom publikuje: Hegedüs, A. (ed.). *Megpecsételt Történele : Középkori Pecsétek Esztergomból*. Esztergom 2000.

⁵ Krejčík, ref. 1, *Pečeť*, s. 229. Ikonografie, s. 526.

⁶ So zobrazením dvoch totožných erbov po stranách majiteľa sa v uhorských pečatiach pravidelne stretávame od pol. 14. storočia. Príklady pozri: Bodor, ref. 4, s. 47–58.

⁷ Pečať z r. 1505 publikuje: Bodor, ref. 4, tab. XVI. Hegedüs, ref. 4, s. 125.

⁸ Už v 13. storočí sa stáva erbová pečať typická pre predstaviteľov šľachty. Spočiatku je pechatné pole vyplnené len erbovou figúrou, neskôr sa do pečate začína premietat aj štít s ďalšími súčasťami šľachtického erbu. Krejčíková, J. – Krejčík, T. *Základy heraldiky, genealogie a sfragistiky*. Praha 1987, s. 304–305. Žudel, J. – Novák, J. *Průručka diplomatiky, sfragistiky a heraldiky*. Bratislava 1958, s. 98–99. Viacero príkladov pozri: Seyler, G. A. *Geschichte der Siegel*. Leipzig 1894, s. 79–94.

⁹ Reprodukcie pečatí publikuje: Hegedüs, ref. 4, s. 122, 126.

¹⁰ Pečať je uložená v Regnikolárnom archíve Spišskej kapituly, fond (ďalej f.) Hodnoverné miesto – Spišská kapitula, Scrinium (ďalej Scr.) 10, Fascikel (ďalej Fasc.) 2, číslo (ďalej No.) 2. Perokresbu publikuje: Vrteľ, L. *Osem storočí slovenskej heraldiky*. Martin 2003, s. 127.

¹¹ Bližšie pozri: Aliquot, C. La personnalisation par l'héraldique des actes juridiques des ecclésiastiques du Moyen : Age dans les diocèses relevant de la mouvance royale de France. In Bleisteiner, C. D. (ed.). *L'Héraldique religieuse. Actes du Xe Colloque internationale d'Héraldique*. München 1999, s. 100–122. BOUYÉ, E.: Héraldique médiévale des évêques de la France du Nord. In Bleisteiner, C. D. (ed.). *L'Héraldique religieuse. Actes du Xe Colloque internationale d'Héraldique*. München 1999, s. 123–152. Freidinger, L. Siegelgebrauch und Wappenführung der Bischöfe von Seckau in Mittelalter und früher Neuzeit : Teil 2 (1337 – 1452). In *Mitteilungen des Steiermärkischen Landesarchivs*, 1999, Folge 49, s. 63–87. Kirsch, J. P. – Luksch, V. *Illustrierte Geschichte der Katholischen Kirche*. Wien 1905, Tab. Siegel englischer Prälaten.

dza k vážnejšiemu prieniku pontifikálií do erbov (arci)biskupov.¹² Postupne sa súčasťou erbov kardinálov stáva klobúk so strapcami, ktorých počet je ešte ale pomerne nestabilný, a pravdepodobne ešte neodráža pozíciu klerika v cirkevnej hierarchii. U arcibiskupov sa stretávame s latinským procesiovým krížom, umiestneným za štítom. V prípade, že arcibiskup nebol kardinálom, väčšinou bol jeho erb tvorený len štítom a krížom. V niektorých prípadoch aj mitrou. Ak bol arcibiskup kardinálom, nad krížom je umiestnený klobúk so strapcami.¹³

Na základe zachovaných sfragistických pamiatok možno konštatovať, že takáto, resp. podobná schéma bola v princípe dodržiavaná aj v Uhorsku. Napríklad Tomáš Bakóc v pozícii ostrihomského arcibiskupa používal erb tvorený len štítom a procesiovým krížom, ako to možno vidieť v jeho veľkej pečati.¹⁴ Po tom, ako bol menovaný kardinálom bol erb doplnený ešte o kardinálsky klobúk s deviatimi strapcami na každej strane.¹⁵ Hoci v niektorých prípadoch sa ešte stretávame s výnimkami, i tak používanie pontifikálií dodržiava pomerne presnú logiku. Nestabilné je najmä zobrazovanie počtu strapcov na kardinálskom klobúku. Ich počet sa pohybuje medzi šiestimi až desiatimi strapcami na každej strane.

V ostrihomskej arcidiecéze sa s čisto erbovými pečaťami s najväčšou pravdepodobnosťou stretávame od episkopátu Juraja Satmáriho (1522 – 1524).¹⁶ V literatúre sa možno stretnúť s menšími, pravdepodobne prsteňovými, pečaťami aj nasledujúcich biskupov Ladislava Szalkaia (1524 – 1526) a Pavla Váradiho (1526 – 1549). U oboch sa v pečatiach nachádza len erb tvorený štítom, za ktorým je postavený procesiový kríž a nad tým mitra.¹⁷

Z nášho pohľadu predstavujú zaujímavú skupinu pečate arcibiskupa Mikuláša Oláha (1553 – 1568). Ten v súlade s dobovými zvyklosťami disponoval viacerými pečatidlami. Doposiaľ poznáme 3 typy jeho typárií, ktoré zároveň predstavujú aj základné typy pečatí v kanceláriách vysokých cirkevných predstaviteľov v období novoveku.

Najdôležitejšou je pre majiteľa veľká pečať. U M. Oláha je to okrúhla pečať s priemerom 61 mm.¹⁸ V nej je umiestnený erb tvorený štítom, za ktorým je v strede umiestnený kríž a nad tým mitra. Ide o typické súčasti arcibiskupského erbu. Po stranách erbu sú ešte dvaja štítonosiči – levy. S týmto pečatidlom sa stretávame výlučne pri pečatení zvlášť významných, najčastejšie privilegovaných listín.¹⁹ Okraj pečatného poľa vyplňa dvojriadková legenda tvorená menom a významným cirkevnými, ale i štátnymi či krajinskými titulmi majiteľa.

¹² Spomenúť erbovú rolu a kostnický koncil Zdá sa, že používanie týchto pontifikálií sa stabilizovalo najmä po Kostnickom koncile (1414 – 1418). Práve z neho sa nám zachoval unikátny heraldický dokument – erbová rola (*Wappenrol zu Konstanz*). V nej sú okrem erbov panovníkov a šľachticov zachytené aj erby prelátov.

¹³ Hojnejšie sa s pontifikáliami v erboch prelátov začíname stretávať počas Kostnického koncilu (1414–1418). Vyobrazenia erbov prelátov v známej erbovej role (*Wappenrol zu Konstanz*) už podliehajú určitej snahe odlíšiť erby kardinálov od erbov arcibiskupov, biskupov či opátov, tak ako je to popísané vyššie. Podobné príklady možno nájsť aj v jednotlivých vydaniach Kostnickej kroniky Ulricha z Richentalu. Aj v jej najnovšom slovenskom vydaní sa nachádza viacero faksimilií, na ktorých tieto erby možno skúmať. Pozri: Paponová, M. – Šmahel, F. – Dvořáková, D. *Ulrich Richental : Kostnická kronika. Historické rozprávania o meste, ktoré sa stalo stredom Európy, a čo to znamenalo pre Slovákov a Čechov*. Budmerice 2009, s. 130–133, 137, 210, 251,

¹⁴ Bodor, ref. 4, s. 59, č. 77, tab. XVI. Hegedűs, ref. 4, s. 125.

¹⁵ Bodor, ref. 4, s. 59, č. 78, tab. XVII. Hegedűs, ref. 4, s. 126.

¹⁶ Malú oválnu pečať publikuje: Beke, M. (ed.). *Esztergomi érsekek 1001 – 2003*. Budapest 2003, s. 434. V tejto pečati sa stretávame so štítom prevýšeným mitrou a obkolesenou symbolom dračieho rádu. Vzhľadom na to, že súčasťou erbu nie sú ďalšie pontifikálie je pravdepodobné, že ide o pečať, ktorú používal ešte v pozícii biskupa v niektorých z predchádzajúcich pôsobísk.

¹⁷ Beke, ref. 16, s. 434–435.

¹⁸ Pečať z r. 1563 je uložená v: Štátny archív Bytča (ďalej ŠA By), f. Zbierka listín (ďalej ZL), Sign. L 2 No 68

¹⁹ V týchto listinách je pečať najčastejšie umiestnená v ochrannej miske a privesená k listine na hodvábných či ľanových nitiach.

Okrem toho M. Oláh používal aj menšiu, tiež okrúhlu pečať už s priemerom 52 mm.²⁰ Tu sa nachádza rovnaká podoba erbu, ale legenda už je podstatne skrátaná. Nachádza sa v jednom riadku a tvoria ju len najdôležitejšie cirkevné tituly majiteľa. Pečatené ňou boli privilegiálne listiny, ale najmä patenty. V nich bola prítlačaná priamo pod text listiny, najčastejšie cez papierovú clonu.

Tretie typárium predstavuje malé oválne prsteňové pečatidlo s rozmermi 18 x 16 mm.²¹ V ňom sa nachádza štít so štítonosičmi, prevýšeným mitrou. Po stranách mitry sa nachádzajú iniciálky mena: M – O (= Mikuláš Oláh). Toto typárium bolo zväčša využívané na pečatenie súkromnej korešpondencie arcibiskupa.

V erbu arcibiskupa Oláha možno vidieť jednu zaujímavosť. Za svojim štítom nepostavil jednoduchý procesiový kríž, ako to bolo v tomto období a aj neskôr zvykom, ale na kríži zobrazil aj korpus Krista. Takáto podoba kríža je zobrazená vo veľkej arcibiskupskej pečati. Tu si rytec vzhľadom na priestorové možnosti mohol dovoliť takéto veľkorosé riešenie. Ide pravdepodobne o jediný prípad takéhoto zobrazenia v uhorskej cirkevnej sfragistike a heraldike.²²

Hoci sa v rámci tohto príspevku nebudeme detailne zaoberať pečaťami a erbmi všetkých ostrihomských arcibiskupov, našej pozornosti by nemali uniknúť pečate ďalšej významnej osobnosti uhorského cirkevného prostredia Františka Forgáča (1607 – 1615). Tento prelát v pozícii nitrianskeho biskupa používal dve známe pečatidlá. Jedno veľké okrúhle²³ a menšie oktogonálne.²⁴ Obe v súlade s dobovými pravidlami vyplňa rodový erb tvorený štítom korunovanou pannou, vyrastajúcou z koruny sprevádzanou v horných rohoch dvoma polmesiacmi.²⁵ Po tom, čo sa stal ostrihomským arcibiskupom a získal kardinálsku hodnosť (r. 1607) dochádza v jeho erbe a pečati k zásadným zmenám. Poznáme doposiaľ dve pečatidlá, ktoré používal v pozícii kardinála. Jedno z nich má oválny tvar a je vyplnený kardinálskym erbom s kruhopisom.²⁶ Druhé pečatidlo okrúhleho tvaru s Ø 52 mm.²⁷ V ňom sa nachádza erb tvorený kartušou, za ktorým je umiestnený latinský kríž. Všetko je prevýšené klobúkom so šiestimi strapcami na každej strane. Po stranách kartuše sa nachádzajú dvaja anjeli, ako štítonosiči. Závažná zmena nastáva aj v samotnom erbovom štíte. U Forgáčovcov dôsledne používaný erb netvorí jednú náplň štítu, ale je umiestnený len v jeho ľavej polovici. Pravú polovicu vyplňa erb pápeža Pavla V. (1605 – 1621), teda pápeža, ktorý menoval Františka Forgáča kardinálom. Ide o jeden zo vzácných príkladov včlenenia pápežského erbu do erbu preláta. V Uhorsku ide o ojedinelý, ak nie unikátny prípad takéhoto zásahu do erbu arcibiskupa šľachtického pôvodu.²⁸

²⁰ Pečať z r. 1564 je uložená v: ŠA By, f. ZL, sign. L 1 No 22. Iný exemplár z r. 1557 je uložený v ŠA Levoča (ďalej ŠA Le), f. Bratstvo XXIV kráľovských farárov (ďalej BKF), č. 5. Nepoškodenú pečať publikuje: Beke, ref. 16, s. 435.

²¹ Pečať z r. 1553 je uložená v: ŠA Le, f. BKF, č. 2.

²² Podobizeň M. Oláha s jeho erbom publikuje: Bucko, V. *Mikuláš Oláh a jeho doba 1493 – 1568*. Bratislava 1940.

²³ Arcibiskupský archív Trnava (ďalej AAT), f. Acta Vereris Archivi (ďalej AVA).

²⁴ Pečať z r. 1604 je uložená v: ŠA By, f. Turzovský komposesorát (ďalej TK), č. 173.

²⁵ K erbu forgáčovcov a jeho variantom pozri napríklad: Siebmacher, J. – Csergheö, G. *Wappenbuch des Adels von Ungarn sammt den Nebenländern des St. Stephans Krone*. Nürnberg 1885 – 1892, heslo: Forgách v. Ghymes u. Gács. Novák, J. *Rodové erby na Slovensku I : Kubínyho zbierka pečatí*. Bratislava 1980, s. 101–105.

²⁶ Novák, ref. 25, tab. 31, č. 11.

²⁷ Pečať z r. 1611 je uložená v: ŠA Le, f. Súkromný archív Spišskej kapituly (ďalej SaSk), Scrinium (ďalej Scr.) 1, Krabica (ďalej Kr.)1, Fascikel (ďalej Fasc.) 2.

²⁸ S podobným prípadom sa stretávame napríklad aj u apoštolského nuncia Cyriaca Roccia. Na listine z r. 1634 sa zachovala jeho erbová pečať. V nej je erb štiepený. V pravej polovici sa nachádzajú 3 včely, ktoré pravdepodobne pochádzajú z erbu pápeža Urbana VIII., ktorý Roccia menoval kardinálom. Ľavá polovica je delená. V hornej časti sa nachádza orol a v dolnej časti tri strapce hrozna. Tu ide pravdepodobne o rodový erb. Za štítom je umiestnený latinský procesiový kríž a nad tým klobúk so šiestimi strapcami na každej strane. Nepoznáme, žiaľ, bližšie súvislosti, a preto nemožno potvrdiť, ani vylúčiť, že práve erb tohto kardinála sa stal vzorom pre erb F. Forgáča. Formálna podoba erbu však plne korešponduje s európskym, a aj talianskym vývojom. Pečať C. Roccia je uložená v: AAT, f. AVA.

Pre úplnosť je treba dodať, že kruhopsis je v súlade s dobovým zvykom písaný majuskulným písmom – kapitálov a znie: FRANCISCVS : FORGACZ : CARD : STRIGONIENSIS : ARCHI [/////] (= *FRANCISCUS FORGACZ CARDINAL STRIGONIENSIS ARCHIEPISCOPUS*).

Najväčšie množstvo pečatidiel používal spomedzi novovekých uhorských arcibiskupov Peter Pázmaň (1616 – 1637). Doposiaľ poznáme až 7 typárií používaných v jeho kancelárii. Prvých 6 vzniklo pred jeho menovaním kardinálom. Pečatné pole vyplňa štít s rodovým erbom, nad ktorým je mitra, a za ním skrížený procesiový kríž a berla. V privilégiách sa stretávame s okrúhlym 45 mm veľkým typáriom.²⁹ Okrem toho používal dve pečatidlá oktogonálneho tvaru. Vo väčšom sa stretávame aj s legendou.³⁰ Malé 8-hranné pečatidlo nesie len iniciálky mena a hodnosti v rohoch pečate: P – P, A – S (= *Petrus Pazmany, Archiepiscopus Strigoniensis*).³¹ Jeho drobné rozmery prezrádzajú, že išlo o pečatný prsteň. Tri typáriá majú oválny tvar a poznáme ich z rokov 1622 – 1629. Ich rozmery sa pohybujú v rozmedzí 20 – 30 mm.³² Čo do kvality ryteckej práce je najlepšie posledné typárium.³³ Okrem hojne zdobenej mitry sa tu stretávame na hornom okraji kartuše so zobrazenou hlavou anjela. Ide o prvok, ktorý našiel hojné uplatnenie v barokovej heraldickej tvorbe. Vo všetkých typáriách sa nachádza zhodná podoba legendy písaná v majuskulnej kapitále a znie: • PETRVS • PAZMANY • ARCHIEP • STRIGONIENSIS •.

V r. 1629 bol arcibiskup Pázmaň menovaný kardinálom. Vtedy dochádza aj k zmene pečate a erbu. Poznáme jedno pečatidlo, v ktorom sa nachádza už erb v novej, kardinálskej koncepcii.³⁴ Ten je tvorený štítom, za ktorým je postavený latinský procesiový kríž a celé je to prevýšené kardinálskym klobúkom so šiestimi strapcami na každej strane. Pochopiteľne dochádza aj k zmene legendy, ktorá má podobu: PETRVS • S • R • E • CARD • PAZMANY • ARCH • STRI • (= *PETRUS SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIAE CARDINAL PAZMANY ARCHIEPISCOPUS STRIGONIENSIS*)

Zmeny formálnych náležitostí pečatí a erbov dodržiavali aj ďalší preláti. Imrich Lóši v pozícii varadínskeho biskupa v oválnej pečati s rozmermi 22 x 17 mm používal kartušu s erbom, sprevádzanú mitrou a berlou. Legenda má podobu: EM[/////] • LOSI • EPISCOP • WARADIENSIS.³⁵ Po menovaní ostrihomským arcibiskupom (r. 1641) zmenil aj podobu pečate.³⁶ Tá už je okrúhleho tvaru a má Ø 53 mm. V erbe pribudol procesiový kríž a legenda sa zmenila na: EMERICVS • LOSY • ARCHIEPISCOPVS • STRIGONIENSIS. Z literatúry je známe ešte jedno typárium.³⁷ Ide o pečať oktogonálneho tvaru, vyplnená erbom a iniciálami mena a titulov I. Lóšiho: E – L, E - [/]. Podľa podoby erbu a písmena E (= *episcopus*) je pravdepodobné, že tento pečatný prsteň používal ešte v pozícii varadínskeho biskupa.

U ďalšieho arcibiskupa Juraja Lipaia (1642 – 1666) sa stretávame s tromi typáriami. Najväčšie má okrúhly tvar a Ø 45mm.³⁸ Legenda napísaná v jednom riadku majuskulným písmom – kapitálou znie: + GEORGIUS • LIPPAI • ARCHIEP • STRIGO • PRIM • HUN • LEG • NAT [//////////] CAN • S • C • R • M • IN • CONSI.³⁹ Druhé pečatidlo je oválne a na jeho okraji sa rovnako nachádza jednoriadková a už o niečo kratšia legenda v znení: GEORGIUS • LIPPAI • ARCHIEPISCOPVS • STRIGONIENSIS.⁴⁰ U tohto preláta poznáme aj najmenšie – prsteňové

²⁹ Pečať z r. 1622 je uložená v: ŠA Le, f. Spišské prepošstvo (ďalej SpP), Capsa (ďalej Cap.) 16, Fasc. 4.

³⁰ Pečať z r. 1622 je uložená v: ŠA By, f. TK, č. 827.

³¹ Pečať z r. 1621 je uložená v: ŠA By, f. TK, č. 977.

³² Dve pečate z r. 1622 sú uložené v: ŠA By, f. TK, č. 827.

³³ Pečať z r. 1629 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr.11, Kr. 25, Fasc. 6.

³⁴ Pečať z r. 1636 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr.11, Kr. 25, Fasc. 6. Federmayer, F. Identifikácia a rozvádzanie skratiek v kruhopsisoch a nápisoch pečatí fyzických osôb : Uhorský novovek 1526 – 1848. II. časť. In *Slovenská archivistika*, 2006, roč. 41, č. 2, s. 92.

³⁵ Pečať z r. 1632 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 11, Kr. 25, Fasc. 6.

³⁶ Pečať z r. 1641 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 10, Kr. 22, Fasc. 3.

³⁷ Beke, ref. 16, s. 436.

³⁸ Pečať z r. 1658 je uložená v: AAT, f. AVA.

³⁹ Prepis legendy pozri u arcibiskupa J. Selepčeniho.

⁴⁰ Novák, ref. 25, s. 158–159, tab. 31, č. 12.

typárium. To má oktogonálny tvar a okrem erbu je tvorené aj iniciálami mena a titulu majiteľa: G – L, [/].⁴¹ Všetky tri typy pečate sú vyplnené erbom arcibiskupa. V tomto období teda ešte stále kartušou s rodovým erbom, za ktorou sa nachádza skrížená berla s procesiovým krížom a nad tým mitra s fimbriami.

Polovica 17. storočia prináša do cirkevnej heraldiky dôležitú zmenu. Kňazský klobúk, predtým vyhradený len kardinálom, sa dostáva aj do erbov ďalších vysokých prelátov. Jednými z prvých, ktorí ho prijímajú, sú práve arcibiskupi. Juraj Selepčeni používal okrúhlu pečať s Ø 55 mm.⁴² V nej sa súčasťou erbu okrem tradičných súčastí stáva aj klobúk so 4 strapcami na každej strane. Tento počet je však ešte nestabilný a neodráža plne postavenie klerika v cirkevnej hierarchii. Vidíme však, že 6 strapcov po oboch stranách klobúka je vyhradených kardinálom. J. Selepčeni, ktorý bol len arcibiskupom, si dovoľil použiť klobúk s nižším počtom strapcov. K presnému odstupňovaniu počtu strapcov v závislosti od postavenia v cirkevnej hierarchii však dôjde až v priebehu 18. – 19. storočia. Pečať obsahujú pomerne obsiahlu dvojriadkovú legendu s vymenovaním najdôležitejších cirkevných a svetských titulov majiteľa: (1 riadok) * GEORGIVS • SZELEPCHENY • ARCHIEP • STRIGONIEN • LO • ACCOMT • E[/////////] PRIM • HVNG • (2 riadok) • SVM ET SECR • CANCEL • S • CAESAR • R[/] MTTIS • INT. CONS • AC R HVNG LOCVMTEN •.

Prepis legendy: (1. riadok) *GEORGIUS SZELEPCHENY ARCHIEPISCOPUS STRIGONIENSIS, LOCIQUE AC COMITATUS EIUSDEM PRIMAS HUNGARIÆ*

(2. riadok) *SUMMUS ET SECRETARIUS CANCELLARIUS, SACRISSIMÆ CÆSARÆ REGIÆQUE MAIESTATIS INTIMUS CONSILIARIUS AC REGNUM HUNGARIÆ LOCUMTENENS).*

Z hľadiska heraldického používania klobúka u arcibiskupov v tomto období ešte nie je ustálené. Hneď ďalší arcibiskup Juraj Sečeni (1685 – 1695) používal ako arcibiskup jedinú známu pečať oválneho tvaru s rozmermi 37 x 31mm.⁴³ V nej sa nachádza erb tvorený kartušou nad ktorou sa nachádza mitra a za tým skrížená berla s procesiovým krížom. Juraj Sečeni je pravdepodobne prvým uhorským arcibiskupom, ktorý použil v erbe namiesto jednoduchého latinského kríža – dvojité, patriarchálny kríž. Z literatúry je známa aj malá prsteňová pečať, ktorú používal ako varadínsky biskup, a z heraldického hľadiska plne zodpovedá biskupskému erbu z tohto obdobia.⁴⁴

Na začiatku 18. storočia bol menovaný za ostrihomskeho arcibiskupa kardinál knieža Kristián August (Saský) (1707 – 1725). Z obdobia jeho episkopátu poznáme dve oválne pečatidlá a jedno okrúhle. Veľké okrúhle typárium je známe z literatúry.⁴⁵ Tvorí ho erb sprevádzaný na okraji jednoriadkovou legendou. Text je však na reprodukcii nečitateľný. Ďalšie dve oválne typáriá sú tvorené len erbom. V jednom prípade je v pečati umiestnená pomerne veľká oválna kartuša, v ktorej strede sa nachádza len srdcový štítok s rodovým erbom.⁴⁶ V druhom type pečate už veľkosť kartuše zodpovedá veľkosti erbu, ktorý je v nej umiestnený.⁴⁷ Veľkosť oválnych typárií sa pohybuje medzi 20 x 24 mm.

Erb tohto kardinála je dôležitý najmä pre obohatenie heraldickej ikonografie o nové prvky, ktoré sa natrvalo stali súčasťou arcibiskupského erbu v Uhorsku. U Kristiána Augusta sme svedkami prvého použitia kniežacej koruny a plášťa v erboch uhorských arcibiskupov. Táto zásadná zmena bola zrejme spôsobená nemeckým pôvodom K. Augusta. Ten do Uhorska priniesol heraldické zvyky z domáceho prostredia, pričom určite dôležitú úlohu zohrával aj jeho titul kniežaťa.

⁴¹ Beke, ref. 16, s. 436.

⁴² Pečať z r. 1676 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 1, Kr. 2, Fasc 4. Beke, ref. 16, s. 437.

⁴³ Pečať z r. 1686 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 10, Kr. 22, Fasc 4.

⁴⁴ Beke, ref. 16, s. 437.

⁴⁵ Tamže.

⁴⁶ Pečať z r. 1709 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 11, Kr. 25, Fasc 6.

⁴⁷ Pečať z r. 1711 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Odd. 23, Kr. 206, Fasc 1. Beke, ref. 16, s. 438.

Hneď nasledujúci ostrihomský arcibiskup Imrich Esterházi (1725 – 1746) používal 4 známe pečatidlá. Dve menšie oválne majú veľkosť 28 x 24 mm⁴⁸ a 23 x 20 mm.⁴⁹ Ich vnútorná skladba je zhodná. Neobsahujú legendu a sú tvorené len erbom majiteľa v ozdobnom ovále. Ďalšie dve pečatidlá sú okrúhle s Ø 48 mm⁵⁰ a Ø 64 mm.⁵¹ Okrem erbu je ich súčasťou pomerne rozsiahla legenda v 3 riadkoch. Tvoria ju všetky dôležité arcibiskupove cirkevné a svetské tituly.⁵²

Na rozdiel od predchodcu Imrich Esterházi vo svojom erbe nepoužíva dvojité, ale len jednoduchý kríž, a nad štít nekladie kniežaciu korunu, ale len grófsku, v súlade s rodovým titulom. Erb I. Esterháziho je však veľmi zaujímavý aj z hľadiska koncipovania štítového poľa. Zatiaľ čo v 2. a 3. poli je umiestnený pôvodný grófsky esterháziiovský erb, 1. a 4. pole vyplňa erb Ostrihomskej župy. Tým je vyjadrené postavenie ostrihomskeho arcibiskupa ako župana. Ide o príklad prieniku symbolu svetskej funkcie do erbu preláta v uhorskej heraldike. Hojnejšie sa s týmto javom stretávame až v 19. storočí.

Arcibiskup Mikuláš Čáki (1751 – 1757) používal pravdepodobne dve typáriá. Jedno veľké okrúhle tvorené jednoriadkovou legendou a erbom. Po formálnej stránke koncepcia erbu už plne zodpovedá arcibiskupskému erbu, tak ako ho používal K. August.⁵³ Druhá menšia oválna pečať mala rozmery 26 x 24 mm.⁵⁴ Tá je vyplnená len erbom a linkou z perlovca.

Ďalší arcibiskup František Barkóci (1761 – 1765) je zase jeden z prelátov, ktorý dôsledne zmenil formálnu podobu erbu po tom, ako bol menovaný z postu biskupa na arcibiskupský stolec. V pozícii jágerskeho biskupa používal 2 známe pečatidlá.⁵⁵ Obidve sú tvorené len erbom bez kruhopisu, s formálnymi súčasťami prináležiacimi biskupovi. Základom je kartuša s rodovým erbom, na ktorej je položená grófska (hodnostná) korunka. Na pravej strane kartuše je umiestnená mitra a na ľavej strane berla s hlavicou smerujúcou von. Nad tým sa nachádza klobúk so šiestimi strapcami na každej strane. Po menovaní kardinálom používal 4 známe typáriá. Jedno okrúhle, pravdepodobne s funkciou hlavného, je tvorené erbom a dvojriadkovou legendou.⁵⁶ Dve oválne typáriá majú rovnakú schému sú tvorené len erbom, bez legendy. Dve väčšie majú rozmery 32 x 27 a 31 x 28.⁵⁷ Rozdiely medzi nimi sú najmä v ryteckom stvárnení pečatidla. V prvom z nich je erb tvorený kartušou a obsahuje všetky súčasti arcibiskupského erbu (kniežacia koruna, dvojité kríž, mitra, berla a klobúk s 10 strapcami na každej strane). Chýba však kniežací plášť, splývajúci z koruny. Ten sa nachádza v druhom oválnom typáriu. Okrem toho v ňom erb nemá podobu kartuše, ale akoby ranej podoby francúzskeho štítu, teda štítu kvadratickeho tvaru s charakteristickou špičkou v strede dolného okraja. Rovnakú podobu má aj najmenšia pečať s rozmermi 15 x 13 mm. Jej rozmery hovoria, že ide pravdepodobne o pečatný prsteň.⁵⁸

U arcibiskupa Jozefa Baťániho (1776 – 1799) poznáme 4 typáriá. Jedno okrúhle – arcibiskupské má Ø 66 mm⁵⁹ a okrem úplného arcibiskupského erbu obsahuje rozsiahlu dvojriadkovú legendu:⁶⁰ (1. riadok) IOS : S • R I • PR : E COM : D. BATHYAN : PRRP : IN NEM. VIVAR

⁴⁸ Pečať z r. 1726 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 1, Kr. 2, Fasc. 4.

⁴⁹ Pečať z r. 1740 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 1, Kr. 2, Fasc. 4.

⁵⁰ Pečať z r. 1738 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 11, Kr. 25, Fasc. 6.

⁵¹ Pečať z r. 1738 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 11, Kr. 25, Fasc. 6.

⁵² Legendu pozri u arcibiskupa J. Selepčeniho.

⁵³ Beke, ref. 16, s. 438.

⁵⁴ Pečať z r. 1754 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Odd. 22, Kr. 189, Fasc. 5.

⁵⁵ Pečať s rozmermi 28 x 24 mm z r. 1747 je uložená v: ŠA Le, f. SpP, Cap. 16, Fasc. 2. Druhá pečať s rozmermi 29 x 16 mm z r. 1752 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 10, Kr. 21, Fasc. 4.

⁵⁶ Beke, ref. 16, s. 438.

⁵⁷ Pečať z r. 1762 je uložená v: ŠA Le, f. SpP, Cap. 32, Fasc. 2 a pečať z r. 1763 je uložená v: ŠA Le, SaSk, Odd. 22, Kr. 190, Fasc. 2.

⁵⁸ Pečať z r. 1764 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Odd. 22, Kr. 189, Fasc. 2.

⁵⁹ Pečať z r. 1776 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 11, Kr. 25, Fasc. 6.

⁶⁰ V niektorých prípadoch je medzi slovami umiestnený v strede krúžok, bodka pri päte litery, alebo dvojbodka. Nie vždy je však pečať natoľko čitateľná, aby to bolo možné určiť. V prepise sú zachované tak, ako ich bolo možné rekonštruovať z pečatí.

E. M. ST. A. EP : PR R • H • LE : NA : & SU : CAN : SECR : ET : I • ORD. S. ST SPH : MAG : AP. M. C. E (2. riadok) COMIT : CASTRIE : PEP : STRYG : VEROSUPR : & PERP : COM : V. S • C • R • A • M : ACT : INT. STAT : & CONS : E : LOC. T. S. VIC. IVDX.

Prepis legendy: (1 riadok) *JOSEPHUS SACRÆ ROMANÆ IMPERII PRINCEPS E COMITIBUS DE BATHYAN PERPETUUS IN NÉMETH UJVÁR ECCLESIAE METROPOLITANÆ STRIGONIENSIS ARCHIEPISCOPUS PRIMAS REGNI HUNGARIÆ LEGATUS NATUS & SUMMUS CANCELLARIUS SECRETARIUS INSIGNIS ORDINIS SANCTI STEPHANI REGIS APOSTOLICÆ MAGNÆ CRUCIS EQUES*

(2 riadok) *COMITATUUM CASTRIFERREI PERPETUUS STRIGONIENSIS VERO SUPREMUS & PERPETUUS COMES UTRIUSQUE SACRÆ CAESAREÆ REGIO APOSTOLICÆ MAJESTATIS ACTUALIS INTIMUS STATUS & CONSILIARIUS ET LOCUMTENENTIALIS TABULÆ SEPTEM VIRALES COJUDEX.*

Druhé veľké typárium má tiež okrúhly tvar a dochádza v ňom k jednej dôležitej zmene. Po menovaní J. Baťániho kardinálom dochádza aj z výšeni počtu strapcov na jeho erbe z desiatich na pätnásť na každej strane klobúka. Toto kardinálske typárium je známe z literatúry.⁶¹

Dve menšie oválne typáriá s rozmermi 39 x 35 mm⁶² a 33 x 29 mm⁶³ sú tvorené len arcibiskupským erbom. Zatiaľ čo erb v menšom oválnom typáriu má podobu erbu identickú s veľkým okrúhlym, vo väčšom oválnom typáriu je drobná zmena. Berla je umiestnená na pravej strane a mitra na ľavej, teda obrátene oproti ďalším dvom typom. Novým prvkom zaujímavým z faleristického hľadiska je rád sv. Štefana, ktorý sa obkolesuje okraj štítu od hora až po spodnú časť a je ukončený krížom. Ten sa nachádza v erboch všetkých troch pečatidiel.

Na predchádzajúcich riadkoch som sa pokúsil predstaviť podoby pečatí ostrihomských arcibiskupov v novovekom období (do konca 18. storočia). Zo spomenutého vyplýva viacero základných faktov. V novoveku sa u ostrihomských arcibiskupov stretávame výlučne s erbovými pečatami. Z pohľadu sfragistiky je potrebné aspoň čiastočne terminologicky zjednotiť názvoslovie pre jednotlivé typy pečatí. Vzhľadom na absenciu presnejšej metodiky, podľa ktorej by bolo možné klasifikovať novoveké pečate cirkevných prelátov, používame aspoň základné delenie, typické pre stredovek. Prvou v hierarchii je veľká pečať. Tá má vo väčšine prípadov okrúhly tvar a značné rozmery. Jej typickým znakom je i prítomnosť pomerne rozsiahlej legendy. Tá je vo väčšine prípadov veľmi podobná a obsahuje okrem mena majiteľa všetky dôležité cirkevné i svetské tituly, ktorých bol príslušný arcibiskup nositeľom.⁶⁴ S touto pečaťou sa stretávame najmä v najslávnostnejších vyhotoveniach listín. V 16. a začiatkom 17. storočia je ešte k listine často privesená v ochrannej miske na hodvábných šnúrkach. Neskôr už len pritlačená pod text listiny, najčastejšie cez papierovú clonu.⁶⁵

Ďalším typom je čo do rozmerov menšia pečať, najčastejšie oválneho tvaru. Tá obsahuje len najdôležitejšie cirkevné tituly majiteľa, resp. v neskoršom období už len erb, bez legendy. Využívaná je pomerne hojne v najrôznejších typoch písomností a nezriedka používali majitelia viacero takýchto pečatidiel, líšiacich sa len v rozmeroch. Rozsiahlou skupinou pečatí sú pečatné prstene (signety). Tie sú charakteristické malými rozmermi a oválnym, resp. oktogonálnym tvarom. Sú tvorené čisto erbovou zložkou, resp. len skratkami mena a najdôležitejších titulov majiteľa pečate. Veľmi často boli využívané v súkromnej korešpondencii, tak pod textom listu, ako i v uzatváracej funkcii na obálke.

Novoveké cirkevné pečate predstavujú dôležitý prameň nielen pre sfragistiku, ale i pre poznanie vývoja cirkevnej heraldiky. Vzhľadom na zameranie a rozsah príspevku nebolo možné plne sa venovať vnútornej skladbe erbov jednotlivých arcibiskupov. Snahou bolo načrtnúť as-

⁶¹ Beke, ref. 16, s. 438.

⁶² Pečať z r. 1793 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Odd. 22, Kr. 189, Fasc. 2.

⁶³ Pečať z r. 1778 je uložená v: ŠA Le, f. SaSk, Scr. 10, Kr. 21, Fasc. 4.

⁶⁴ Výnimkou sú pečate P. Pázmaňa. Ten aj v okrúhlej pečati používanej na pečatenie privilegiálnych listín použil len pomerne stručnú legendu: • PETRVS • PAZMANY • ARCHIEP • STRIGONIENSIS •.

⁶⁵ Z materiálov, ktoré sme mali k dispozícii vyplýva, že posledným arcibiskupom, ktorý využíval privesenú pečať na privilegiálnej listine bol P. Pázmaň.

poň zmeny formálnej stránky týchto heraldických prameňov v sledovanom období. Ďalšou analýzou a štúdiom budú naznačené problémy ďalej precizované a korigované.

Poznámka redakcie. Autor mal pripravené zobrazenie nižšie uvedených pečatí. Ospravedlňujeme sa, ale vzhľadom na rozsah čísla a technickú obmedzenosť kvality reprodukcí sme pristúpili k vypusteniu tejto obrazovej prílohy:

1. Okrúhla (veľká) arcibiskupská pečať M. Oláha (ŠA Bytča)
2. Okrúhla (menšia) arcibiskupská pečať M. Oláha (Arcibiskupský archív Trnava)
3. Oktogonálna (menšia) biskupská pečať F. Forgáča (kresba M. Gregorovičová)
4. Okrúhla (veľká) pečať kardinála F. Forgáča (kresba M. Gregorovičová)
5. Okrúhla (veľká?) arcibiskupská pečať P. Pázmaňa (ŠA Levoča)
6. Oválna (menšia?) arcibiskupská pečať P. Pázmaňa (ŠA Levoča)
7. Oválna (veľká) kardinálska pečať P. Pázmaňa (ŠA Levoča)
8. Okrúhla (veľká) arcibiskupská pečať I. Lóšiho (ŠA Levoča)
9. Okrúhla (veľká) arcibiskupská pečať J. Selepčeniho (ŠA Levoča)
10. Oválna (menšia) kardinálska pečať K. Augusta (ŠA Levoča)
11. Okrúhla (veľká) arcibiskupská pečať I. Esterháziho (ŠA Levoča)
12. Oválna (menšia?) biskupská pečať F. Barkóciho (ŠA Levoča)
13. Oválna (menšia) arcibiskupská pečať F. Barkóciho (ŠA Levoča)
14. Okrúhla (veľká) arcibiskupská pečať J. Baťániho (ŠA Levoča)
15. Oválna (menšia) arcibiskupská pečať J. Baťániho (ŠA Levoča)

Adresa autora: **Mgr. Ing. Miroslav Glejtek**, Katedra histórie,
Filozofická fakulta, UKF v Nitre, Hodžova 1, SK - 949 74 Nitra
e-mail: miro.glejtek@gmail.com